

en met name de Nederlandse groep er uitstekend was afgekomen.¹

Ook in Hongkong en op de Philippijnen kwam het niet tot noodtoestanden en in Frans-Indo-China en in Thailand gaven de Franse en Thaise autoriteiten zich alle moeite om het leven der geïnterneerden zo dragelijk mogelijk te maken. In Singapore werd aanvankelijk een deel van de Changi-gevangenis als interneringskamp gebruikt – vrouwen en kinderen waren er in een aparte vleugel ondergebracht; allen kregen voldoende te eten. Toen de gehele Changi-gevangenis in '44 voor het onderbrengen van krijgsgevangenen in gebruik werd genomen, werden de geïnterneerden in een ander kamp ondergebracht; daar werd honger geleden.

Opmerkelijk is tenslotte dat er van alle gebieden die wij tot dusver noemden, slechts één was waar de mannen en de oudere jongens gescheiden waren van de vrouwen en overige kinderen: Singapore. Singapore behoorde namelijk tot het gezagsgebied van veldmaarschalk Teraoetsji en in zijn gehele gebied werden mannen en vrouwen gescheiden ondergebracht. Zowel in Singapore evenwel als in Birma (daar zijn geen Nederlandse staatsburgers geïnterneerd geweest) en in het door het Japanse leger bestuurde Brits-Borneo (waarheen de Nederlandse en Indisch-Nederlandse burgers uit het westen van Nederlands-Borneo werden overgebracht: een kleine driehonderd personen) bevonden de mannen en vrouwen zich in een-en-hetzelfde kampcomplex; 'ze wisten', aldus dr. van Velden,

'iets van elkaar af, konden elkaar in de verte een enkele maal zien en somtijds stonden de Japanners een officiële ontmoeting toe van enkele uren. Men kon elkander diensten bewijzen: de vrouwen naaien voor de mannen, de mannen het zwaarste werk doen voor de vrouwen, zoals graven en houthakken, en hun een deel van de opbrengst der tuinen zenden. In de kampen in Birma en bij Singapore hebben de mannen de gehele interneringstijd voor de vrouwen gekookt.'²

Op de Philippijnen, in Hongkong, in Nationalistisch-China en in Japan zelf is van gezinnscheiding geen sprake geweest. Er was slechts één gebied waar die scheiding *volledig* werd doorgevoerd: Nederlands-Indië, en alleen al daardoor hebben de geïnterneerden het er moeilijker gehad dan de geïnterneerden in de overige gebieden die tot Japans machtsfeer behoorden. Die in Nederlands-Indië geïnterneerde groep was bovendien veruit de grootste. Er zijn in het Japanse machtsgebied in totaal ruim honderdvijf-en-twintigduizend burgers geïnterneerd: ca. honderduizend in Nederlands-Indië, ruim vijf-en-twintigduizend elders. Daar-

¹ A.v., p. 241.   ² A.v., p. 283-84.